

გიორგი გომოლაშვილი

განათლება — ჩვენი პედიკურა

„ვინ არ იცის, რომ ჩვენი ბედის წერა მხოლოდ სწავლა-განათლებაზედ არის დამოკიდებული?“, — ეს კითხვა აკაკი წერეთელმა დიდი ხნის წინათ დასვა... ვითომ დღეს კი ვიცით, რომ ჩვენი ბედისწერა მხოლოდ სწავლა-განათლებაზე არის დამოკიდებული? და თუკი ვიცით, რას ვაკეთებთ საიმისოდ, რომ სწორ გზაზე დაგვაყენოთ სწავლა-განათლების საქმე? — ვისაუბროთ ამ თემაზე.

მოდით, ჯერ იაკობ გოგებაშვილს მოვუსმინოთ: *„ხალხის განათლება დედა ბოძია, მთავარი ბურჯი ქვეყნის კეთილდღეობისა, ბედნიერებისა“*... რა დღეშია დღეს ეს დედაბოძი, მთავარი ბურჯი ქვეყნის კეთილდღეობისა? — მარტივად შეიძლება ვუპასუხოთ: მორყეულია, ძირგამოთხრილია...

დღეს — ამ გააფთრებულ წინასაარჩევნო კამპანიაში — სიტყვა „განათლება“ სხვათა შორის თუ გაიჟღერებს, ისიც ზოგადად; ეს ეხება როგორც პოზიციას, ისე ოპოზიციას. ხელისუფლება ზოგჯერ წარმატებულ საგანმანათლებლო რეფორმაზეც კი საუბრობს, აქაც უფრო მეტად ზოგადად. ყველაზე წარმატებული (მათი აზრით) ეროვნული გამოცდები იყო და მომავალი წლიდან აღარ იქნებაო (აკი ძალიან წარმატებულიაო?)... ასე რომ, განათლება უკანა პლანზე გადაწეულ საკითხთა რიგში დგას...

სამინისტროს დონეზე დააწყვილეს განათლება და მეცნიერება. ეს ალბათ სწორი ნაბიჯი იყო: რეალურად ასეც არის — მეცნიერების საფუძველი განათლებაა, განათლების საფუძველი — მეცნიერება. უერთმანეთოდ ვერცერთი ვერ იხეირებს. თუ აკაკი და იაკობი მხოლოდ განათლებაზე ამახვილებენ ყურადღებას, იმ დროისათვის ეს რეალობა იყო — ქართული მეცნიერება ფაქტობრივ არ არსებობდა; იაკობი სხვათა (კომენსკის, უშინსკის, ლომონოსოვის, პესტალოცის...) მეცნიერულ ნააზრევს (და პრაქტიკულ გამოცდილებას) ემყარებოდა და ავითარებდა. თუმცა იაკობს ძალიან კარგად ესმოდა მეცნიერების როლი და მნიშვნელობა: *„ენა, რომელზედაც მეცნიერება არ არსებობს, დიდხანს ვერ იცოცხლებს, თუნდაც ბლომად ჰქონდეს ლექსები და მოთხრობები. ხოლო მეცნიერება მაშინ იბადება და*

იზრდება რომელიმე ენაზე, როცა ამ ენაზე მიმდინარეობს საგნების სწავლება ყოველს გვარს სასწავლებელში“ (ეს არსებითია!).

XX საუკუნემ — ქართული უნივერსიტეტისა და ეროვნული მეცნიერებათა აკადემიის შექმნამ — ქართული მეცნიერება საერთაშორისო ასპარეზზე ანგარიშგასაწევ ძალად აქცია...

დღეს? XXI საუკუნემ რატომ უღალატა ქართულ განათლებასა და მეცნიერებას? — ამგვარ კითხვას თავის დროზე ილიამ უპასუხა: „**დაუდევრელები ვართ ქართველები და კიდევაც ეს მოგვიღებს ბოლოს, თუ ჩვენ საუბედუროდ არ გავსწორდებით როდისმე**“... ეს რომ თქვა ილიამ, მერე ცოტა გავსწორდით და... შემდეგ გასწორებული მაინც გაუპრუდეთ...

თუმცა მივეყვით უფრო თანმიმდევრულად.

განათლება უწყვეტი პროცესია: სკოლამდელი აღზრდა — ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა — უმაღლესი სასწავლებელი. რა ხდება თითოეულ ამ საფეხურზე?

პრინციპული მნიშვნელობა აქვს (განსაკუთრებით პირველ ორ საფეხურზე) ენის სწავლების საკითხს; კერძოდ, დედაენაზე განათლების მიღების საკითხს. გაგზავნათ — მშობლიურ ენაზე, როგორც ქართველთათვის, ისე — არაქართველთათვის.

ერთხელ შეთანხმდეთ: დედაენაზე აღზრდის მნიშვნელობა სწორად გვესმის თუ არა; ეს მხოლოდ პატრიოტული საქმეა, თუ არა მხოლოდ და უფრო არსებითი მნიშვნელობაც აქვს. ანუ: რა მნიშვნელობა აქვს, სწავლების ენა მშობლიური იქნება თუ უცხო ენა.

აქაც იაკობ გოგებაშვილი უნდა მოვიშველიოთ; მის პუბლიცისტურ მემკვიდრეობაში ერთ-ერთი მთავარი თემა დედაენისა და უცხო ენის სწავლების ურთიერთმიმართების საკითხია. ძირითადი თეზისი ასე შეიძლება წარმოგადგინოთ: „**ბავშვმა მას უკან უნდა იწყოს უცხო ენის შესწავლა, როცა უკვე კარგად აქვს შეთვისებული თავისი დედა-ენა**“. იაკობი მოგვიწოდებს: „საჭიროა საქართველოს ეროვნულ ეტლში შევაბათ ძირში ქართული ენა და კვერად მივუბათ რუსული ენა და სხვა ენები“. და ეს არა იმიტომ, რომ „მხოლოდ დედა-ენა არის ენა სულისა და გულისა. ყველა უცხო ენანი კი არის ენანი მესხიერებისა“; დიან, არა მხოლოდ ამიტომ. იაკობი განმარტავს: „დედა-ენის გაცვლა უცხო ენაზედ ადაბლებს კაცის გონებასა და უსუსტებს ზნეობრივ ძალასა... ამ შემთხვევაში იბადება წინააღმდეგობა კაცის ეროვნული აგებულებისა და მის მეტყველების შუა და ამ წინააღმდეგობის წყალობით ეს პირი რამდენიმე ხარისხით ძირს ჩამოიღის სულიერად. თუ იგი გენიოსად იყო დაბადებული, გამოვა მხოლოდ შესანიშნავი ნიჭის პატრონი; თუ ნიჭიერად იყო გაჩენილი, საშუალო ნიჭის ადამიანი შეიქმნება და თუ ბუნებისაგან დაყოლილი ჰქონდა უბადლო ნიჭი, მტკნარ სიტუტუცებზე ჩამოხტება“... ანუ: ბავშვის ბუნებითი შესაძლებლობა ერთი

საფეხურით ჩამოქვეითდება... როგორც ვთქვით, ეს ერთ-ერთი ძირითადი თემაა იაკობისათვის; ეს არ არის „XIX საუკუნის აზროვნება“...

როგორ უყურებენ ამ საკითხს დღეს? რამდენიმე ამონარიდს მოვიყვან გამოჩენილი ფსიქოლოგის, აკადემიკოს შოთა ნადირაშვილის წერილიდან: „*პიროვნების განვითარებისა და ჩამოყალიბებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მშობლიური ენის სიღრმისეულ შესწავლას. უცხო ენის სწავლების დაწყება კი შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ბავშვმა კარგად იცის წერა-კითხვა, თვლა-ანგარიში და აზროვნება მშობლიურ ენაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უცხო ენის შესწავლა მაგნე ზემოქმედებას მოახდენს მოზარდის ფსიქიკაზე და შეაფერხებს მის გონებრივ განვითარებას*“. დღეს, როცა დადგა საკითხი ქართულ სკოლაში უცხო ენის პირველი კლასიდანვე სწავლებისა (დედაენის პარალელურად!), ფსიქოლოგი გვაფრთხილებს: „*თუ ინგლისური ენა მშობლიური ენის კონკურენტად აქციეს, ეს ძალიან ცუდად იმოქმედებს ბავშვების ფსიქიკაზე და მათი აზროვნების მთლიანობაზე*“... ასე რომ, ის, რასაც იაკობი ქადაგებდა XIX საუკუნეში, უტყუარი ჭეშმარიტებაა დღესაც, მეტიც — სასიცოცხლო აუცილებლობა ერისათვის...

იგონებენ: თუ სახოკია ძველ თბილისურ ეზოში ცხოვრობდა — ეზოში, სადაც სხვადასხვა ეროვნების ადამიანი სახლობდა. სანამ ბატონი თედოს შვილიშვილი 6 წლის გახდებოდა, პაპა სთხოვდა მეზობლებს, ბავშვთან მხოლოდ ქართულად ესაუბრათ, ხოლო 6 წლის შემდეგ სთხოვდა, მასთან რუსულად ესაუბრათ. ჰოდა ის ბავშვი გახდა შესანიშნავი მოქართულე და მორუსულე. თ. სახოკია ევროპაში განათლებამიღებული კაცი იყო და იცნობდა ევროპელ მეცნიერთა აზრს ამ თემაზე...

ვიცით კი ჩვენ, დღეს რა ხდება სკოლამდელ დაწესებულებებში? განათლების სამინისტრო აკონტროლებს კი „სწავლების“ ენის საკითხს სკოლამდელ დაწესებულებაში? როგორც მითხრეს, ამის კონტროლი დღეს არ ხდება; ამ პრობლემას თითქოს არც განიხილავენ... მაგრამ უფრო რთული ვითარებაა კერძო საბავშვო ბაღებში; განათლების სამინისტროს მათთან არანაირი კავშირი არა აქვს. ახლა არ ვიცი, საერთოდ კონტროლს დაქვემდებარებული არის თუ არა ამგვარი ბაღების არსებობა; წლების წინათ სასამართლოს გადაწყვეტილება იყო საჭირო ამგვარი ბაღის გასახსნელად. რას ასწავლიდნენ, როგორ და ვინ, ამას მხოლოდ ბაღის მეპატრონე წყვეტდა. კერძო ბაღებში აღსაზრდელთა მოზიდვის ერთ-ერთი ძირითადი საშუალება უცხო ენის სწავლებაა... და ახალენადგმულ ქართველ ბავშვს „ასწავლიან“ ინგლისურად... და ამაყობენ ვაიმშობლებიც... ერთი მეგობარი მიყვებოდა, როგორ იწონებდა თავს ბებია: „ენაცვალის ბებო, ჩემი შვილიშვილი ფრანგულად აზროვნებს; თქვა, დედა კარგად თამაშობს პიანინოზეო“... ამბობენ, რომ ასე აღზრდილ ბავშვს არც ფრანგული ეცოდინება კარგად და არც ქართულიო... დიახ, ამგვარი აღზრდის შედეგი

რომ სავალალო იქნება, სადავო არ უნდა იყოს. ეს ბავშვის გონებრივი განვითარების მუხრუჭია და არა წინსვლის ფაქტორი... იმაზე აღარაა საუბარი, უცხო ენათა შესწავლის თვალსაზრისით რა მიღწევები ექნება ასეთ ბავშვს... ეს ძალზე სერიოზული თემაა და აუცილებელია სერიოზული დაფიქრება და მსჯელობა...

დასკვნა: სკოლამდელი აღზრდის პრობლემები მოსაგვარებელია...

უფრო სერიოზული ვითარებაა ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში.

დავიწყეთ პირველ კლასში ინგლისური ენის სწავლების თემათ: 2010 წელს განათლების სამინისტრომ ახალი სტანდარტები შეიმუშავა. ერთ-ერთი მთავარი სიახლე ის იყო, რომ I კლასიდან 5 წლის ბავშვისათვის მშობლიურ ენასთან ერთად სავალდებულო გახდა ინგლისური ენის შესწავლა. ტელევიზიით ასეთი ფაქტის მნახველიც გახდი: ქვეყნის უმაღლესი პირი ერთ-ერთი სკოლის პირველკლასელებთან იყო სტუმრად. იქვე მეოფე ამერიკიდან ჩამოსულ ინგლისური ენის პედაგოგს შეეკითხა, ჩიკაგოში თუ სწავლობენ პირველკლასელები უცხო ენასა და კომპიუტერსო; როცა ამერიკელმა უპასუხა „არაო“, სახეგანათლებულმა პირველმა პირმა სიამაყით თქვა: „აი, ჩვენ გავუსწარით ჩიკაგოსო“... გავუსწარით ვითომ? არა მგონია...

ვიმსჯელოთ ფაქტებით:

რამდენიმე წლის წინათ ინგლისში აქტიურად განიხილებოდა საკითხი, ბავშვებს 8 წლის ნაცვლად 9 წლისას დაეწყეთ უცხო ენის შესწავლა. და საკითხი 9 წლის სასარგებლოდ გადაწყდა!.. თურმე პოლანდიაში უცხო ენის (ინგლისურის) შესწავლას 10 წლის ასაკში იწყებენ; და, თქვენ წარმოიდგინეთ, ინგლისური ყველამ იცისო...

განათლების ყოფილმა მინისტრმა (დ. შაშკინმა) ჩვენი სამინისტროს გადაწყვეტილების გამართლება იმით მოისურვა, რომ თქვა, ასე იყო საბჭოთა პერიოდშიცო (რუსული ენის სწავლება იგულისხმებოდა). არ ახსოვს მინისტრს, თორემ რუსული ენა, ჯერ ერთი, მეორე კლასიდან ისწავლებოდა და, მეორეც, მეორე კლასში რვა წლის ბავშვი სწავლობდა...

ჩვენში ამავე ხელისუფლებამ წინა სტანდარტები 2006 წელს აამოქმედა. უცხო ენათა სწავლების თაობაზე ასეთი ნორმა იყო: „პირველი უცხოური ენის სწავლას მოსწავლე იწყებს მე-3 კლასში, მეორისას კი — მე-7 კლასში. მეათე კლასიდან ნებადართულია პირველი უცხო ენის სწავლისათვის თავის დანებება და მესამე უცხო ენის სწავლის დაწყება (მე-10–12 კლასებში). ეს არ გამორიცხავს იმას, რომ მესამე კლასამდე დაიწყო სკოლებმა უცხო ენის სწავლება, ან მეშვიდე კლასამდე ასწავლონ ორი უცხოური ენა. თუ სკოლა გადაწყვეტს, რომ მას აქვს ამის საშუალება და ზედაეს ამ საგნების შეთავაზების მნიშვნელობას. თუმცა პირველ ორ კლასში უცხოური ენის სწავლება არ არის რეკომენდებული“ (ხაზგასმით ჩვენია — გ. გ.). ეს არის სწორედ ევროპულ გამოცდილებაზე დაფუძნებული-

ლი სტანდარტი, თუმცა „ქართული დაზუსტება“ აქაც გვაქვს: ხაზგასმული წინადადება ფაქტობრივ წინააღმდეგება ძირითადს და ჩანს, ისეთი კერძო სკოლების „გასაპრაებლად“ ჩაიწერა, როგორიცაა იტალიური სკოლა, ეგზიუპერის სკოლა, დემირელის კოლეჯი და ა. შ. მაგრამ ძირითადად მაინც მისაღები სტანდარტი იყო.

და ხელისუფლებამ 2006 წელს მის მიერვე მიღებული სტანდარტი 2010 წელს შეცვალა. არანაირი დასაბუთება, არანაირი არგუმენტაცია; მხოლოდ და მხოლოდ ახირება ერთი კაცისა... გავიხსენოთ: ზემოთ იაკობისა და აკადემიკოს შ. ნადირაშვილის მოსაზრებანი მოვიყვანეთ, ამ თემას რომ ეხებოდა... და გავწირეთ თაობები ერთი კაცის საამებლად... როდემდე?..

დასკვნა: **ყოვლად დაუშვებელია პირველ კლასში დედაენის ხარჯზე (და მასთან ერთად) უცხო ენის სწავლება.**

რამდენი უცხო ენა შეიძლება ვასწავლოთ ერთდროულად მოსწავლეს? საერთაშორისო ნორმებზე დამყარებულ 2006 წლის სტანდარტებში ეწერა: „პირველი უცხოური ენის სწავლას მოსწავლე იწყებს მე-3 კლასში, მეორისას კი მე-7 კლასში. მეათე კლასიდან ნებადართულია პირველი უცხო ენის სწავლისათვის თავის დანებება და მესამე უცხო ენის სწავლის დაწყება (მე-10-12 კლასებში)“. იმასაც მივაქციოთ ყურადღება, რომ ერთდროულად შეიძლება მხოლოდ ორი უცხო ენის სწავლება; ისიც მეშვიდე კლასიდან. მოგეხსენებათ, სტანდარტი ბავშვის გონებრივ შესაძლებლობებს ემყარება (თითო-ორიოთხეუნიკინდის მაგალითის მოყვანა არ ღირს)... ჩვენში რა ხდება? (ამ თემაზე დაწვრილებით შეიძლება იხილოთ: გ. გომოლაშვილი, „ქართული სალიტერატურო ენა — ისტორია და თანამედროვეობა“, 2009, გვ. 160-168; მონაცემები აღებულია 2006-2007 სასწავლო წლის მიხედვით. რა თქმა უნდა, სურათი დღეს სხვა იქნება, მაგრამ არა გვაქვს იმედი, რომ — უკეთესი).

იყო შემთხვევები, როცა IX-X კლასებში ერთდროულად ისწავლებოდა სამი უცხო ენა (რუსული, ინგლისური, ესპანური).

იყო შემთხვევა, როცა სამი უცხო ენა (რუსული, ინგლისური, იტალიური) ერთდროულად ისწავლებოდა III-X კლასებში. იტალიური იწყებოდა I კლასში, ინგლისური — II-ში, რუსული — III-ში; XI კლასში ისწავლებოდა ინგლისური და იტალიური.

იყო შემთხვევა, როცა სამი უცხო ენა ისწავლებოდა III-XI კლასებში (რუსული, ფრანგული, ინგლისური ან გერმანული); აქ ინგლისური (ან გერმანული) იწყებოდა I კლასში, ფრანგული — II-ში, რუსული — III-ში. სამივე ისწავლებოდა ბოლომდე.

იყო შემთხვევა, როცა სამი უცხო ენა ისწავლებოდა VI-IX კლასებში (რუსული, ფრანგული, ინგლისური), X-XI კლასებში ემატებოდა იტალიურიც (სენტ-ეგზიუპერის სკოლა).

როცა ასეთ სურათს ვხედავთ, უცილობლად უნდა დავფიქრდეთ შედეგებზე. პედაგოგიის სპეციალისტების, ფსიქოლოგებისა და პრაქტიკოსი მასწავლებლების აზრის გათვალისწინება არის აუცილებელი – რამდენად სასარგებლო და შედეგიანია ასეთი მიდგომა ენათა სწავლებისადმი.

დასკვნა: **მდგომარეობა აქაც საგალალოა.**

რას ვასწავლით, რით და როგორ?

ეს ძალზე ვრცელი თემაა. ჩვენ ზოგად საკითხებს დავსვამთ, ზოგად შენიშვნებს გაგაკეთებთ რამდენიმე კონკრეტული მაგალითით...

საგანგებოდ მინდა მივაპყროთ ყურადღება I კლასის სახელმძღვანელოს. საერთოდ სახელმძღვანელოს ავტორობა პრესტიჟული და შემოსავლიანი საქმე გახდა; როგორც იაკობი იტყოდა, „სახსრის ტრფიალი“ და „კუჭის პრინციპი“ ჭეშმარიტებისათვის და სიმართლისათვის აღალატებინებს მეთავისეს. ამიტომაცაა, სკოლა და ბავშვი არ აღარდებთ, მთავარია გაინაღდონ ავტორობა და შემოსავალი, თუნდაც ეს იაკობის წიგნის ხარჯზე და, რაც მთავარია, ქართველი ბავშვის ბედის ხარჯზე მოხდეს.

მოვისმინოთ: 2009 წელს ჩატარდა კონკურსი I კლასის ქართული ენის სახელმძღვანელოზე. 10 წიგნი იქნა წარდგენილი კონკურსზე — 10 „დედაენა“! მათ შორის იაკობ გოგებაშვილის „დედაენაც“ (იაკობის პრინციპების მიხედვით გადაამუშავა „იაკობ გოგებაშვილის საზოგადოებამ“, რედაქტორი დეკანოზი კონსტანტინე გიორგაძე). სწორედ ამ წიგნმა მიიღო უმაღლესი შეფასება — 98 ქულა (100-დან). ერთ-ერთმა კონკურსანტმა 17 ქულა მიიღო. სამინისტრომ 10-ვე სახელმძღვანელოს მიანიჭა გრიფი და 10-ვემ მიიღო უფლება სკოლაში შესვლისა. არჩევანი სკოლას უნდა გაეკეთებინა... და ზოგ სკოლაში იაკობის წიგნით ასწავლიდნენ (98 ქულა რომ მიიღო) და ზოგან 17-ქულიანი წიგნით! იზრუნეს „ავტორებმა“, აჯობეს იაკობს და აივსო ეროვნული სკოლა უვარგისი სახელმძღვანელოებით...

ეს არ არის უმნიშვნელო საკითხი: როგორი იქნება ქართველი ბავშვის მშობლიური ენის პირველი სახელმძღვანელო, ეს დიდად განსაზღვრავს ამ ბავშვის დამოკიდებულებას სწავლისადმი, სკოლისადმი, ქართული ენისადმი, საქართველოსადმი და საერთოდ ყოველივე ქართულისადმი... ამ თემაზე ბევრი ითქვა და ითქმება... ეს ქართული განათლების სერიოზული პრობლემაა...

2010 წელს ისევ ჩატარეს კონკურსი ქართული ენისა და ლიტერატურის სახელმძღვანელოებისა (I-VI კლასებისა) და მოხდა ის, რაც ხდება ჩვეულებრივ „ჩვენებურ“ კონკურსებში: სამ სახელმძღვანელოს უნდა მისცემოდა გრიფი, მათ შორის იყო იაკობის „დედაენაც“ (ის კომპლექტი, რომელშიც ეს წიგნი შედიოდა) — ასეთი იყო თავდაპირველი გადაწყვეტილება ჟიურისა; ჰოდა „იყოჩადა“ „ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობამ“ და გამარჯვებულად იაკობის ნაცვლად მისი სახელმძღვანელო

გამოაცხადეს! ერთი წლის წინათ უმაღლესი ქულებით გამარჯვებულმა იაკობის „დედაენამ“ ისევ დატოვა სკოლა... რა თქმა უნდა, მოვინდომეთ გვეპოვა სამართალი, მაგრამ უსამართლო ქვეყანაში სამართალი არ იპოვების... ატეხილი ხმაურის გამო ტელევიზიით გამოდის მინისტრის მოადგილე (კ. სეფერთელაძე) და ურცხვად აცხადებს: „იაკობ გოგებაშვილის „დედაენა“ ჩვენ დაგაბრუნეთ სკოლაშიო“ (ერთი ქუთაისელისათვის უთქვამთ, რას აკეთებ, სირცხვილიაო და — მე თუ არ მრცხვენია, მაინც სირცხვილიაო?...).. ამ კონკურსში გამარჯვებული „დედაენების“ ავ-კარგზე საუბარი შორს წაგვიყვანს, ამის დროც მოვა...

არადა ამბობენ, მომდევნო კონკურსი 6 წლის შემდეგ გაიმართებაო... იაკობის „დედაენის“ საანბანე ნაწილი მაინც დაგაბრუნოთ სკოლაში იაკობის სახელით!.. თუ ქართველი ბავშვის სიკეთე გვინდა, ასე უნდა მოვიქცეთ...

უამრავი შენიშვნა გვაქვს ჩვენც და სხვასაც სხვა სახელმძღვანელოთა მიმართ. მაგრამ მართლის მთქმელს მომსმენი სჭირდება...

ერთი ტიპური მაგალითიც: XII კლასის სახელმძღვანელოს დაარქვეს „ქართული“; რა არის ეს ქართული — ენა, ლიტერატურა თუ სხვა რამ, წიგნში თუ არ ჩაიხედე, ვერ გაიგებ; ჩაიხედავ წიგნში და მაინც ვერ გაიგებ: სახელმძღვანელოში შესულ ლიტერატურულ ნაწარმოებთა ავტორების დიდი ნაწილი, თითქმის ნახევარი, უცხოელები არიან (კაფკა, ჯოისი, ფრიში და სხვა). ასეთ შემთხვევაში რას ნიშნავს ქართული? ესეც პრობლემაა ჩვენი სკოლისა...

და სხვა...

კოლეგები საუბრობენ სხვა საგანთა სახელმძღვანელოების პრობლემებზეც. ერთ კურიოზულ მაგალითსაც გავიხსენებ. X კლასის ქიმიის სახელმძღვანელო მაჩვენებს. იონების შესწავლის დროს მოსწავლეს საშინაო დავალებად აძლევდნენ: იონები შეადარეთ დონ კიხოტსა და სანჩო პანსასო; რომელი იონი გახსენებთ დონ კიხოტს და რომელი — სანჩო პანსასო? ჯერ ერთი, რა შუაშია და რომც იყოს, X კლასელს წაკითხული თუ არ აქვს „დონ კიხოტი“ (პროგრამით არ ევალება), მომდევნო გაკვეთილისთვის უნდა წაიკითხოს და უპასუხოს... ასე ესმით საგანთშორისი კავშირი...

როგორ ვასწავლით? — ბევრი ვიბრძოლეთ, მაგრამ ვერას გაუხდით: მაღალ კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის საათები რომ გაეყოთ; ცხრილში ცალ-ცალკე საგნებად რომ შეიტანონ ენა და ლიტერატურა, ვერც ამას მივაღწიეთ. ახლა ერთ გაკვეთილზე ერთსა და იმავე სახელმძღვანელოში იჩაგრება ორივე — ენაც და ლიტერატურაც, უფრო — ქართული ენა!

ასე რომ, პრობლემურია, რით და როგორ ვასწავლით...

რას ვასწავლით? ქიმიის, ფიზიკის და სხვა საგნების სპეციალისტებისათვის მომისმენია, რომ სასკოლო პროგრამებში პრობლემებია. საერთოდ სასკოლო და საგამოცდო (ეროვნული თუ გამოსაშვები) პროგრამები, მათი

ურთიერთმიმართება არაერთგზის ყოფილა მსჯელობის თემა. გწუხდით და ვდავობდით პროგრამების გამარტივების გამო; წელს კი ქართული ლიტერატურის საკითხები საერთოდ ამოიღეს საგამოცდო ტესტებიდან... არადა მარტივი ჭეშმარიტებაა: მოსწავლე სწავლობს იმ საგნებს და იმ საკითხებს, რაც შეიძლება მოეკითხოს გამოცდებზე... ქართული ლიტერატურის ცოდნის აუცილებლობა აღარ უდგას ქართველ ბავშვს... მეტიც, გამოსაშვები თუ ეროვნული გამოცდების პროგრამიდან სანახევროდ ამოიღეს „ვეფხისტყაოსანი“. ე. ი. რუსთაველის პოემის ცოდნასაც აღარ ავალდებულებენ ქართველ ბავშვს...

ამ თემაზე დაუსრულებლად შეიძლება საუბარი. დასკვნა: ჩვენი განათლების **სისტემაში პრობლემაურია რას ვასწავლით, რით და როგორ!**

გაგვიგრძელდა მსჯელობა. საკითხებს ჩამოეთვლით შედარებით მოკლედ, თითქმის თხისუხად:

სასწავლო პროცესი ამოვარდა სერიოზული კალაპოტიდან. ერთ-ერთი მიზეზი ამისა არის მასწავლებლის მოტივაციის უქონლობა როგორც მატერიალურად, ისე მორალურად; მატერიალურად — იგულისხმება ის, რომ მასწავლებლის ხელფასი მეზოვისა თუ პრესტიჟული დაწესებულების დამლაგებლის ჯამაგირზე ნაკლებია; საარსებო მინიმუმზე ნაკლები; მორალურად — ის, რომ პედაგოგზე მეტი „ავტორიტეტი“ სკოლაში უწიგნურ და გაუნათლებელ მანდატურს აქვს, როცა პედაგოგს დანაშაულისათვის ვერ დაუტუქსავს მოსწავლე იმის შიშით, რომ ამის გამო მანდატურმა არ მოხსნას; — ეს ერთ-ერთი მთავარი პრობლემაა დღევანდელი სკოლისა...

მოსწავლეს თავისი პრობლემა აქვს — მას არა აქვს მოტივაცია სწავლის აუცილებლობისა; მან იცის, რომ უსწავლელობისათვის ის არ დაისჯება; არც კლასში დატოვებენ და ატესტატსაც მიიღებს (გავიხსენოთ: გასულ წელს გამოსაშვებ გამოცდებზე ჩაჭრილი მოსწავლეებისათვისაც კი მიუციათ ატესტატი და უმაღლეს სასწავლებელში ჩაბარების უფლება; მინისტრი ამ გადაწყვეტილებას ამართლებდა კიდევ...).

რა სასწავლო პროცესზეა საუბარი, როცა სასწავლო საგანში ეროვნულ გამოცდებზე აბიტურიენტთა დიდმა ნაწილმა ვერ გადალახა მინიმალური ზღვარიც კი და მერე რაო... როცა მთელი სიმძიმე აბიტურიენტთა მომზადებისა რეპეტიტორზეა გადატანილი... და სხვა... და სხვა...

სასწავლო პროცესის სერიოზულობა სერიოზული პრობლემაა.

პოლიტიკა მძიმედ და საგალალოდ ჩაერთო განათლების საქმეში. ფაქტობრივად პოლიტიზირებულია სასწავლებლები (ფორმალურად თითქოს არა; კანონიც კი არსებობს საამისო, პოლიტიკა განათლებაში არ უნდა ჩაერიოს...). ეს ეხება სკოლასაც და უმაღლეს სასწავლებელსაც (მით უმეტეს საბავშვო ბაღებს!). ბოლო თვეების მანძილზე უამრავი მასწავლებელი გაათავისუფლეს სკოლიდან, რატომ არ თანაუგრძნობ მმართველ

პარტიასო. ერთ-ერთი მაღალჩინოსანი სერიოზულად ამტკიცებდა, ასეთი ადამიანების ადგილი სახელმწიფო სამსახურში არ არისო... ასეთი უცნაური შემთხვევაც იყო — სკოლის შენობაში დარაჯი ოპოზიციური პარტიის გაზეთს კითხულობდაო და მოხსნეს...

სკოლის მოსწავლეები რომ მიჰყავთ და პირველი კაცის სახელს აყვირებენ ხალხმრავალ აქციებზე, ეს მოსწავლეთა ზნეობრივი აღზრდის მეთოდად მიაჩნიათ... ხელვაჩაურის რაიონის სკოლა აჩვენეს; ქართული ლიტერატურის კაბინეტში სურათები იყო გამოფენილი: შოთა, ილია, აკაკი... მ ი შ ა ... და გალაკტიონი... და სხვა... და სხვა...

სტუდენტური თვითმმართველობა კომკავშირად რომ აქციეს და დააპირისპირეს თანატოლებთან, ფაქტია... სტუდენტურ თვითმმართველობაში აქტიურობას (უზნეო ქცევას) სტაჟად უთვლიან და იქიდან გუბერნატორის ან მინისტრის მოადგილედ ნიშნავენ... პატრიოტული ბანაკებით მოსყიდული ათასობით ახალგაზრდა... საარჩევნო სტუდენტური დასაქმება... და მისთანანი, ერთია, არ წაადგება სასიკეთოდ განათლების სისტემას და მეორეა — ზნეობრივი დაცემის ხელშეწყობა...

უმაღლეს სასწავლებელში მიმდინარე კონკურსები — ისევ პოლიტიკური ნიშნით მომხდარი შერჩევა; ჩემს თავზე გამომიცდია, კომისიის თავმჯდომარემ თითქოს მოიბოდიშა, შენი კონკურენტი ხელისუფლებასთან დაახლოებული პირია და რა უნდა გვექნაო... არადა, სხვა მხრივ აშკარა იყო კონკურენტის უპირატესობა გამარჯვებულთან... ჩემი შემთხვევა რომ ერთეული შემთხვევა იყოს, არც გავიხსენებდი... და ყოველივე ამას ეწირება პროფესიონალიზმი... ის, რაც 2006 წელს მოხდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში — პროფესიულმა კადრებმა მასობრივად რომ დატოვა უნივერსიტეტი, ძალიან დიდხანს ვერ ანაზღაურდება (თუ ანაზღაურდა საერთოდ). პროფესიონალიზმი არც აინტერესებთ. სიტყვამ მოიტანა და არაპროფესიონალიზმის ერთი უცნაური მაგალითიც მინდა მოვიყვანო: მითხრეს, აკადემიურ წერას (ლინგვისტური საგანია) თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ისტორიკოსები ასწავლიანო; გამიკვირდა, სამისო რა სჭირს ი. ჯავახიშვილის სახელობის უნივერსიტეტს-მეთქი და ჰუმანიტარული ფაკულტეტის დეკანთან ვცადე ინფორმაციის დაზუსტება; საოცარი პასუხი მივიღე: ისტორიკოსებს საათები არ ჰყოფნიდათ და ამიტომ მივეცით წერის საათებიო! გამიგია, მეორე მსოფლიო ომის დროს, აგრეთვე, უფრო გვიან მაღალმთიან სოფლებში სპეციალისტთა ნაკლებობის გამო ერთი საგნის მასწავლებელი სხვა საგანსაც ასწავლიდა, მაგრამ თბილისის უნივერსიტეტში ისტორიკოსმა წერა ასწავლოს? ეს დღევანდელი სამწუხარო რეალობაა...

ახლანან ილიას უნივერსიტეტში სტუდენტებმა უნივერსიტეტიდან გაშვებულ ლექტორთა მხარდასაჭერი აქცია გამართეს და ხელისუფლები-

საგან უნივერსიტეტის შიდა საქმეებში ჩაურევლობა მოითხოვს... რატომ უნდა სჭირდებოდეს ამას სტუდენტების აქციები? და სხვა... და სხვა...

გინახავთ ან გსმენიათ, ვინმეს ვინმესთვის საყვედური ეთქვას ამგვარი პოლიტიზირებული გადაწყვეტილებებისათვის? ვინმეს გაეპროტესტებინოს არაპროფესიონალიზმი?... **საბოლოოდ დღეუპავს ეს განათლების სისტემას...**

მოდით, ერთ საკითხსაც შევხვით: ზნეობრივი აღზრდის პრობლემას.

იაკობი გვასწავლის: „კარგად მოგეხსენებათ, რომ *ეკლესია და სკოლა არის სათავე ხალხის ზნეობისა, ეთიკისა, ხოლო თვითონ ეთიკა, სპეტაკი ზნე საძირკველია ხალხის არსებობისა, სიმტკიცისა, კეთილდღეობისა, წარმატებისა. ზნედაცემული ხალხი მაშინაც-კი წააგებს ბრძოლას არსებობისათვის, როდესაც იგი ცოდნას არ არის მოკლებული*“.

დღეს აქცევს ვინმე ყურადღებას თაობათა ზნეობრივ აღზრდას? ერთ-მანეთის დასმენა, „ჩაშვება“, „გადაგდება“ ცხოვრების წესად უქციეს მოზარდს; პედაგოგს მოსწავლის ეშინია, მანდატურთან არ დამაბეზლოსო. მოსწავლეთაგან სიცრუის, უზნეო გამონაგონის მსხვერპლი არაერთი მასწავლებელი ყოფილა. აულებენ, ტყუილი თქვას მოსწავლემ და მერე ასეთ მოსწავლეს „დავლების პირნათლად შესრულებისათვის“ წაახალისებენ... თუ ვერ შეძლეს მოსწავლის აყოლიება უზნეობაში, სხვადასხვა პრობლემას უქმნიან; ასეთი მოწაფეების მშობლებსაც კი ურთულებენ ცხოვრებას... არადა, „*სპეტაკი ზნე საძირკველია ხალხის არსებობისა, სიმტკიცისა, კეთილდღეობისა, წარმატებისა*“; გვითხრეს, მაგრამ ვის ესმის?

გავიხსენოთ იაკობის შეგონება — ეკლესია და სკოლა არის ხალხის ზნეობის სათავეო. ბოლშევიკებმაც იცოდნენ ეს და ამიტომაც ლენინის მიერ გამოცემული ერთ-ერთი პირველი დეკრეტი ის იყო, რომ ეკლესია გამოყოფოდა სახელმწიფოს და სკოლა — ეკლესიას. გასული საუკუნის 90-იანი წლების ბოლოს სკოლა ეკლესიას დაუახლოვდა: სკოლებში სამლოცველო კუთხეები გაკეთდა, მოძღვარი შევიდა სკოლაში, მაგრამ ამ ბოლო წლებში მოძღვარიც განდევნეს სკოლიდან და სამლოცველოებიც გააუქმეს... ბოლშევიზმისკენ მივდივართ სრული სვლით!

და ეს არის ერთი დიდი პრობლემა დღევანდელი განათლების სისტემისა...

რა დღეშია მეცნიერება?

ეს ცალკე საუბრის თემა შეიძლება იყოს, ვრცელი საუბრისა. მეცნიერებაც საგალალო მდგომარეობაშია. დაიშალა ეროვნული აკადემია. გათითოვებული სისტემა იოლად დაიმორჩილეს, შეამცირეს და... ესეც ერთ დიდ პრობლემად გვიქცეის...

მეცნიერებათა კვლევის შედეგების ცხოვრებაში დანერგვა მათი პუბლიკაციებით ხდება. ეს საქმე უაღრესად გართულებული და გაძნელებუ-

ლია დღეს. გაცილებით უკეთესი მდგომარეობა იყო 15-20 წლის წინათ და მეცნიერებაც მიდიოდა წინ...

საგანგაშო სტატისტიკა: მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრთა საშუალო ასაკი 80 წელზე მეტია! გაიყინა მეცნიერება თუ ქვეყანას აღარ აინტერესებს ეს სფერო? ის ფაქტი, რომ ქართულ ენასა და ქართულ ლიტერატურას არ ჰყავთ არცერთი აკადემიკოსი, როგორ იხსნება ეროვნული აკადემიის მესვეურთაგან და, საერთოდ, იმათგან, ვისაც ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა ევალება? ვითომ არა გვყავს ქართული ენისა და ლიტერატურის ისეთი სპეციალისტები, ვინც ამის ღირსია?...

უდიდესი პრობლემაა მეცნიერებაში თაობათა ცვლის საკითხი. ახალგაზრდობისათვის მეცნიერება მიმზიდველი აღარაა. მიზეზი იოლი ასახსნელია: მაგისტრატურა და დოქტორანტურა ფასიანია. გადარიბებულ ქართველობას არ შესწევს უნარი, ასწავლოს შვილს მაგისტრატურასა და დოქტორანტურაში... ვთქვათ და, შეძლო და დაამთავრებინა დოქტორანტურა მშობელმა ნიჭიერ შვილს; მერე რა პერსპექტივა აქვს? არავითარი — 120 ან 150 ლარის იმედად უნდა იყოს ათეული წლების განმავლობაში. დიახ, სამეცნიერო დაწესებულებაში დიდად დამსახურებული, მრავალტიტულიანი, მრავალი მონოგრაფიის ავტორი მეცნიერის ხელფასი 200 ლარზე მეტი არ არის; დამწყები მეცნიერისა — გაცილებით ნაკლები! ან რომელი მშობელი გაწირავს შვილს სამუდამო შიმშილისათვის, ანდა რომელი ნიჭიერი ახალგაზრდა მოისურვებს სამუდამო სიდარიბეში ცხოვრებას „მეცნიერების ინტერესებიდან გამომდინარე“, როცა მასზე გაცილებით დაბალი შესაძლებლობის თანატოლი ათჯერ და მეტჯერ დიდ ჯამაგირს მიიღებს რომელიმე ფირმაში...

გინახავთ ან გაგიგონიათ პოლიტიკოსისაგან საქართველოს მომავალზე საუბრისას ამ თემაზე რომ გაემახვილებინა ყურადღება? მე — არა!

დასკვნა: ამ მდგომარეობაში ჩავარდნილ მეცნიერებას აქვს რაიმე სამომავლო პერსპექტივა? არანაირი, თუ ასე გაგრძელდა საქმე!

და სხვა... და სხვა... ჯერჯერობით ეს ვიკმაროთ...

წერილის დასაწყისში აკაკი წერეთლის მიერ დასმულ კითხვას ასე შეიძლება ვუპასუხოთ: ჩვენ ვიცით, დიდო წინაპარო, მაგრამ, სამწუხაროდ, ვინც ჩვენში განათლებისა და მეცნიერების ბედს წარმართავს, მან ან არ იცის, რომ *„ჩვენი ბედისწერა მხოლოდ სწავლა-განათლებაზედ არის დამოკიდებული“*, ანდა იცის და მაინც „გაღმა გასვლისა მსურველთა უკუღმა მიგვყავს ბორანი“ (ვაჟა).